

Jenni Virtanen

Kaakeliuunin purku

Opinnäytetyö

Kevät 2014

Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikkö

Konservoinnin koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikkö

Koulutusohjelma: Konservoinnin koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Rakennuskonservointi

Tekijä: Jenni Virtanen

Työn nimi: Kaakeliuunin purku

Ohjaaja: Janne Jokelainen

Vuosi: 2014 Sivumäärä: 35 Liitteiden lukumäärä:

Työni aiheena oli kaakeliuunin purku. Kaakeliuunin purkua itsessään ei tule pitää konservoivana toimena, vaan se tulisi nähdä pikemminkin äärimmäisenä tapana säilyttää kaakeliuuneja tuleville sukupolville.

Työni tavoitteena oli kirjoittaa ohje, jonka avulla kaakeliuuni voidaan purkaa niin, että se on mahdollista kasata vielä uudelleen. Kirjallisten materiaalien pohjalta olen perehtynyt kaakeliuunien merkitykseen muunakin kuin lämmönantajana sekä olen tarkemmin tutustunut kaakeliuunien vaiherikkaaseen historiaan. Käytännön osuudessa kerron esimerkkejä uunien purkamisesta.

Ohjeen olen pyrkinyt kasaamaan omien kokemuksieni perusteella niin, että kaikki oleellinen mahtuu mukaan. Olen hyödyntänyt työssäni aiempia kokemuksiani kaakeliuunien purkamisesta sekä kirjastosta ja internetistä löytämiäni lähteitä.

Avainsanat: kaakeliuuni, purku

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Conservation

Specialisation: Building Conservation

Author/s: Jenni Virtanen

Title of thesis: Dismantling of a tiled oven

Supervisor(s): Janne Jokelainen

Year: 2014 Number of pages: 35 Number of appendices:

The topic of my work is the dismantling of a tiled oven. The dismantling of a tiled oven itself should not be considered as a conservation measure but should rather be seen more as an extreme habit of saving ceramic fireplaces for future generations.

My goal was to write an instruction allowing a tiled stove to be dismantled in such a way that it could be built up again. On the basis of written materials, I became familiar with the importance of ceramic ovens also regarding aspects other than their function as sources of heat, and studied the eventful history of tiled ovens in more detail. I use practical examples based on the stoves I have dismantled.

I wrote this instruction based on my own experiences in such a way that it would include all the essential information. For this, I used my previous experiences in the dismantling of tiled ovens as well as printed and online sources.

Keywords: Tiled oven, dismantling

Sisältö

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuvaluettelo.....	5
1 JOHDANTO.....	7
2 MIKÄ ON KAAKELIUUNI?.....	8
2.1 Kaakeliuunin määritelmä.....	8
2.2 Uunin valinta ja rooli huonetilassa.....	9
2.3 Tehdasuuni vai kaakelimaakaran tekemä?.....	11
2.4 Kaakeliuunitehtaat Suomessa.....	12
3 KAAKELIUUNIN HISTORIAA.....	16
4 KAAKELIUUNIN RAKENNE	20
5 KAAKELIUUNIN PURKU.....	23
5.1 Esityöt.....	23
5.2 Purkutyö.....	24
5.3 Kuivapurku, märkäpurku vai kuorinta?.....	25
5.4 Esimerkki kuivapurusta.....	26
5.5 Esimerkki märkäpurusta.....	27
5.6 Esimerkki kuorinnasta.....	29
5.7 Purussa huomioitavia asioita.....	31
6 YHTEENVETO.....	33
LÄHTEET	34

Kuvaluettelo

Kaikki kuvat ovat tekijän itsensä ottamia paitsi Kuva 4 ja Kuva 7.

Kuva 1. Kaakeliuuni muurattu savilaastilla.....	8
Kuva 2. Kultakoristeinen uusrenessanssiuuni.....	9
Kuva 3. Näsinlinnan ullakolla oleva lasittamaton kaakeliuuni.....	10
Kuva 4. Rakkolajoen kaakelitehdas vuonna 1902 (Lähde: Vahviala-seura ry).....	14
Kuva 5. Turun kaakelitehtaan kaakeliuuni Rekolan talossa.....	15
Kuva 6. Lebelin kauppiasantalossa oleva barokkiuuni.....	17
Kuva 7. Kaakeleiden kiinnitys (Lähde: Hattulan kaakelitehdas Oy, Susanna Palovaara).....	20
Kuva 8. Kaakeliuunin osien nimitykset.....	21
Kuva 9. Hasselblatin kaakeliuuni.....	26
Kuva 10. Rekolan talon kaakeliuuni.....	28
Kuva 11. Nordgrenin talon kaakeliuuni.....	30

Käytetyt termit ja lyhenteet

Kaakelimaakari	Käsityöläinen, joka valmistaa kaakeleita käsityönä.
Krakelointi	Pinnassa on pieniä silmiin näkyviä halkeama verkostoja.
Ristimitta	Nelikulmaisen alan tai pinnan ristikkäin otettava mitta.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on kaakeliuunit, tavoitteenani on esitellä kaakeliuunin purkua. Valitsin aiheen, koska muuraaminen on kiinnostanut minua jo pitkään ja olen opintojen ohella päässyt purkamaan muutamia kaakeliuuneja.

Käytännön osuudessa kerron kokemuksistani, kun olin mukana purkamassa ja dokumentoimassa kahta jugend-uunia Seinäjoen keskustassa sijaitsevasta kaksikerroksisessa 30-luvun puutalosta. Rakennus sijaitsee Kauppakadulla Musiikki Järvenpään (kauppakatu 14) naapurissa. Rakennukset on ostanut rakennusfirma PEAB, joka purkaa talot ja rakentaa tilalle kerrostaloja.

Tarkoitus on tehdä uunin purkamisesta opas, jossa käsitellään mm. kolmea erilaista tapaa purkaa kaakeliuuni. Sen lisäksi aion valottaa kaakeliuunien historiaa ja lisäksi käsitellä asioita, joita tulee huomioida purkua suoritettaessa.

2 MIKÄ ON KAAKELIUUNI?

2.1 Kaakeliuunin määritelmä

Kaakeliuuni eli kakluuni on kaakeleilla päällystetty, muurattu tulisija huoneitten lämmittämistä varten. Sen tärkeimmät osat ovat ulkokuori, tulipesä ja savukanavat. Ulkokuoren vahvuus vaihtelee tavallisesti 10–14 cm. Mitä vahvakuorisempi uuni on, sitä hitaammin se lämpöä antaa. Tulipesä voi olla arinaton tai arinallinen. (Pieni Tietosanakirja, 1925–1928, 159–160.)

Kuva 1: Kaakeliuuni on muurattu savilaastilla

Uuni ja hormisto on muurattu normaalisti punatiilistä. Vanhimmissa uuneissa on käytetty itse tehtyjä tiiliä. Muurauksessa käytetään savilaastia, joka kestää paremmin lämpövaihtelua (Kuva 1). Kaakeliuunien koko, muoto, väritys ja mahdollinen kuviointi riippuvat paljolti siitä, minkä tyyliuunnan aikana uunin kaakelit on valmistettu. Uunin lämmitys tapahtuu joko normaalisti puilla tai

joissakin tapauksissa sähköllä, jolloin kaakeliuunin sisään asennettu sähkövastus lämmittää uunin.

2.2 Uunin valinta ja rooli huonetilassa

Kaakeliuunien tullessa markkinoille ne olivat ylellisyys, joihin vain varakkaimmilla oli varaa. Kaakeliuunista tuli nopeasti varallisuuden merkki, jolla tuotiin esille omaa varakkuutta ja arvovaltaisuutta.

Porvaristaloissa kaakeliuunit sijoitettiin talon arvokkaimpiin huoneisiin, jossa ne olivat kaikkien nähtävillä. Edustustilat kuten ruokasalit, salongit ja vastaanottotilat olivat tärkeimpiä, sillä niissä kävi paljon vieraita. Uunit oli sijoitettu huoneessa keskeiselle paikalle. Hienoimmat ja kalleimmat uunit olivat värikkäitä ja ne oli koristeltu runsain kuvioin. (Ihanaa Antiikkia 2010, 58.)

Kuva 2: Kultakoristeinen uusrenessanssiuuni

Uunin hintaan vaikutti oleellisesti uunin väri ja lasitus. Kalleimmat uunit ovat emali ja kultakoristeiset uunit, jotka usein olivat värikkäitä ja niissä oli suuria lasitettuja koristekaakeleita (Kuva 2). Hintaluokassa seuraavaksi arvokkaimpia uuneja olivat yksiväriset majolikauunit, joissa oli reliefi kaakeleita. Seuraavana tulivat valkeaksi lasitetut kaakeliuunit, joihin saatettiin jälkeinpäin maalata koristeita. Toiseksi huonoimpia listassa olivat II-luokan uunit, joissa oli viallinen väri tai lasite. Viimeisenä ja halvimpana tulivat lasittamattomat uunit (Kuva 3). (emt. 58.)

1900-luvun alussa kaakeliuunitehtaat alkoivat painaa uunihinnastoja, joissa uunit oli sijoitettu huoneeseen. Hinnastossa oli kuva uunista sekä uunin pohjasta mittoineen. Luetteloissa mainittiin erikseen millaiseen huoneeseen kaakeliuuni tulee sijoittaa. Vaihtoehtoja oli salonki, kabinetti, ruokasali ja eteinen. (emt. 58.)

Kuva 3: Näsinlinnan ullakolla oleva lasittamaton uuni

Yksinkertaisemmat uunit sijoitettiin makuusaleihin ja lastenkammareihin. Nämä uunit olivat yksivärisiä, yleensä valkoisia ja kuviointi oli niukka tai sitä ei ollut ollenkaan. Kirjastoihin ja työhuoneisiin oli suunnattu vihreitä tai ruskeita uusrenessanssiuuneja. Saliin sijoitettiin värikkäitä ja runsaasti koristeltuja uusrokokoouuneja ja ruokasaliin vain hienoimpia uutuuksia. Palveluskunnan

huoneisiin saatettiin laittaa II-luokan uuneja, joissa oli lasite- tai värvirheitä. Eteisiin, varastoihin ja ullakoille sijoitettiin kaikkein huonolaatuisimpia lasittamattomia uuneja. (emt. 58.)

2.3 Tehdasuuni vai kaakelimaakarin tekemä?

1700- luvulla alkoi Suomessa olla jo pieniä paikkakuntaakohtaisia kaakelipajoja, joissa tehtiin uunikaakeleita. Ensimmäisiä kaakeliuunitehtaita alkoi ilmestyä Suomeen jo 1800-alussa. Mutta kuinka erottaa mitkä kaakelit ovat tehdastuotantoa ja mikä kaakelimaakarin käsialaa?

Kaakelin muoto: Yksi hyvä tuntomerkki on työn laatu. Tehdaskaakelit ovat väritään ja työjäljeltään yhdenmukaisia. Tehdaskaakelit tehdään muoteilla, joten kaikki palat muistuttavat toisiaan. Polttojälkikin on tasaisempaa, koska uunien lämpötila pysyy samana eikä lämpötilavaihteluja ole kuten kotitekoisten uunikaakeleiden kohdalla.

Kaakelimaakareiden tekemissä kaakeleissa saattaa havaita, että kaakeleissa on ”käsin tekemisen” jälkiä. Kaakelin polttojäljessä ja kupin muodoissa saattaa olla pientä poikkeamaa, samoin lasitteessa määrässä ja laadussa voi olla paljon eroja. Yleensä kotitekoiset uunikaakelit ovat heikompilaatuisia, sillä materiaalien laatu, määrä sekä uuni vaikuttavat oleellisesti lopputulokseen.

Pinta: Lasite on yksi tapa saada selville, onko kaakeli tehdas vai omatekoinen. Tehdaskaakeleissa lasite on vain kaakelin päällä, mutta pikku kaakelipajojen lasitus tulee aavistuksen verran kaakelin reunan yli.

Leima: Yleensä tehdaskaakeleissa saattaa olla kaakelin takana leima, joka kertoo minkä tehtaan luomus on kyseessä. Myös kaakelimaakarit saattavat lisätä tekemiinsä kaakeleihin puumerkkinsä.

Muuraus: Tehdaskaakelien muotit ovat tehty niin, ettei kaakeleita tarvitse enää muotoilla, jotta ne ovat muurausvalmiita. Toisin kuin tehdaskaakelit, kotitekoiset kaakelit täytyi vielä muotoilla ennen muurausta. Jokainen kaakeli muotoiltiin erikseen niin, että ne sopivat yhteen edellisten kaakelien kanssa. Näin kaakelit sopivat paremmin yhteen ja saumoista tuli tiiviimpiä.

2.4 Kaakeliuunitehtaat Suomessa

Kaakeliuunien teollinen valmistus alkoi 1800-luvun puolessa välissä. Uunien valmistuksen kulta-aika ajoittuu 1800 – 1900-luvun vaihteeseen, jolloin Suomessa oli useita tehtaita. Tunnetuimpia kaakelitehtaita olivat Turun kaakelitehdas, Wilh. Andsténin Tehdas, Arabian Tehdas, Rakkolanjoen Kaakelitehdas, Ruokolahden kaakelitehdas, Tampereen kaakelitehdas. Vähemmän tunnettuja ovat Fortuna (Nauvo), Hirvensalon fajaasi- ja stukkotehdas, Iris, Oy Salon kaakelitehdas Ab, Turun fajaasitehdas Oy, Uudenkaupungin kaakelitehdas, Rörstrand (Ruotsi), Viipurin kaakelitehdas, Friitalan kaakelitehdas (Ulvilassa) ja Marienberg (Ruotsi). (Perinnemestari [Viitattu: 7.1.2014 klo 12.47].)

Näiden lisäksi oli pieniä paikallisia tehtaita, jotka usein jäivät hyvin lyhytikäisiksi. Kansainvälistä kysyntää oli Turun Kaakelitehtaalla ja Andsténin tehtaalla. Niistä toimitettiin kaakeliuuneja Pietarin palatseihin ja julkisiin rakennuksiin. Myös Rakkolanjoen kaakelitehdas myi uuneja Venäjälle.

Merkittävimmät Suomessa toimineet kaakeliuunitehtaat olivat:

Arabia 1874 –, Helsinki: Tehdas perustettiin Rörstrandin tehtaan tytäryhtiöksi. Se valmisti aluksi kolmea laatua keramiikkaa: fajanssia, kivitavaraa ja luuposliinia. (Hyvönen 1983, 270.)

Fortuna 1814 - 1865, Nauvo: Nauvon Kälidingessä toimi Fortunan kaakelitehdas. Tehdas sai autonomianajan ensimmäisen erioikeuden keramiikkateollisuudelle. Verstaan tuotanto oli vähäinen. Siellä valmistettiin enimmäkseen kaakeleita,

liitupiippuja ja punasavisia astioita. Tehtaan merkki oli FOR, jonka yläpuolella usein kruunu. (mts. 262.)

Iris 1897 - 1902, Porvoo: Tehdas on merkittävä taideteollisuuden kannalta. Siellä valmistettiin kaakeliuuneja, kahvi- ja teeastiastoja, maljakoita, kannuja ym. Tehtaan merkki oli IRIS tai ABI.(mts. 272.)

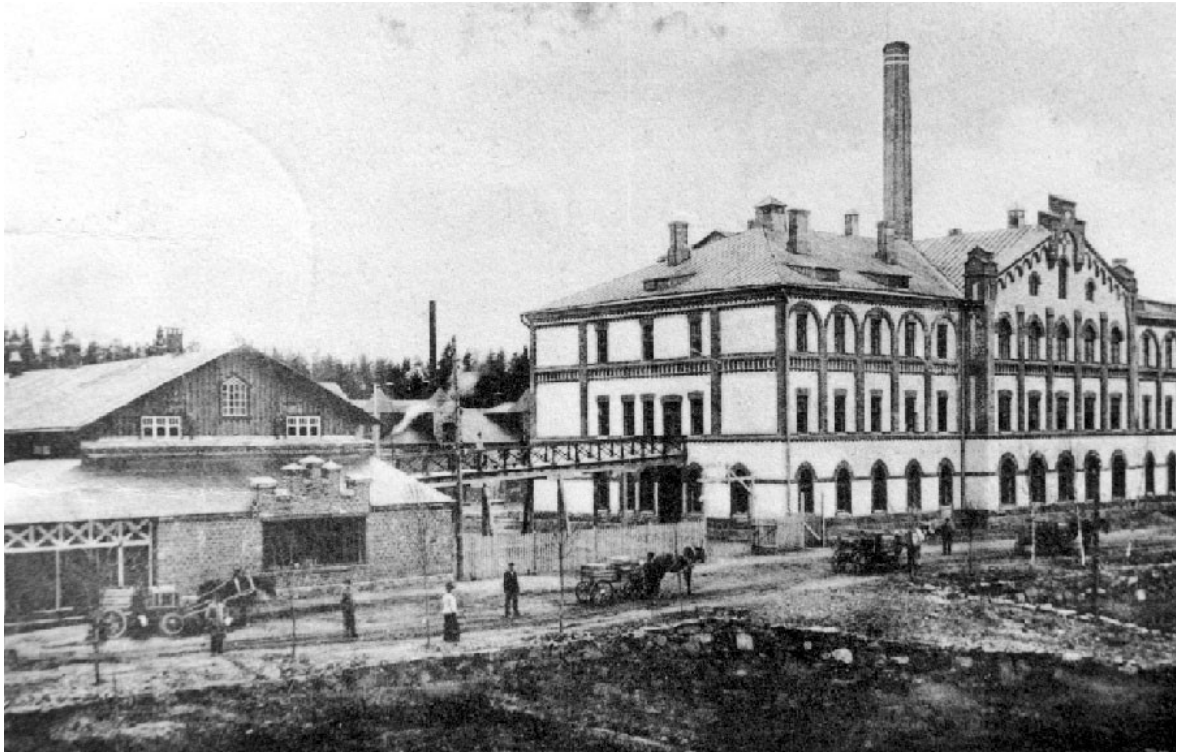
Wilh. Andsténin Tehdas Oy 1842 – 1915, Helsinki: Tehtaan perusti Gabriel Wilhelm Andstén. Se toimi 1842 - 1918 Helsingin Sörnäisissä. Tuotantoon kuului uunikaakelien lisäksi seinä- ja lattialaatat, taloustavarat ja pienoispatsaat. Tehdas valmisti jugend- kaakeliuuneja. (Wikipedia: Wilh. Andsténin Tehdas [Viitattu: 3.3.2014 klo 15.43].)

Huonon taloudellisen tilanteen takia vuonna 1912 tehtaan toimintaa jouduttiin supistamaan. Se ei kuitenkaan riittänyt pelastamaan tehdasta, vaan se lopulta myytiin vuonna 1918 Turun kaakeliuunitehtaalalle, joka yhdisti Andsténin tehtaan jo omistamaansa Tikkurilan kaakelitehtaaseen. Tehtaan toimintaa jatkettiin näennäisesti Tikkurilassa vuoteen 1937, jolloin tämä tunnettiin nimellä Wilh. Andsténs Fabriksaktiebolag Dickursby. (Wikipedia: Wilh. Andsténin Tehdas [Viitattu 3.3.2014 klo 15.43].)

Rakkolanjoen kaakelitehdas Oy 1877 - 1930-luku, Hovinmaa: Rakkolanjoen kaakelitehdas sijaitsi Karjalassa, Viipurin läänissä Vahvialan kunnan itäosassa. Rakkolanjoen kylä sijaitsi Vahvialan itäreunalla. Rakkolanjoki kuului Hovinmaan taajamaan, joka muodostui Hovinmaan ja Rakkolajoen kylistä. Kylän halkaisi Rakkolanjoki. Rakkolanjoen kaakelitehdas oli toinen kylän kahdesta teollisuuslaitoksesta (Kuva 4). Alueelta oli hyvät junayhteydet Viipuriin. (Wikipedia: Hovinmaa [Viitattu 3.3.2014 klo 15.43].)

Kaakelitehdas perustettiin vuonna 1877. Tehdas oli hyvin menestyvä ja laajasti tunnettu uunin valmistaja. Tehtaan uunit olivat arvostettuja ja niitä myytiin paljon Pietariin sekä kotimaahan. Tehtaan toiminta loppui vuonna 1930 yhtiön jouduttua taloudelliseen ahdinkoon. Karjalan puuteollisuus Oy jatkoi tehtaan toimintaa vielä

sotien välissä, mutta sen toiminta päättyi lopullisesti vuonna 1944. (Wikipedia: Rakkolanjoen kaakelitehdas [Viitattu 3.3.2014 klo 13.23].)

Kuva 4: Rakkolanjoen kaakelitehdas vuonna 1902

Andstén 1842 - 1915 -luku, Helsinki: Tehdas valmisti kaakeleita, kaakeliuuneja, suurikokoisia koristemaljakoita ja eläinveistoksia sekä yksinkertaista lasitettua käyttökeramiikkaa. Tehtaan tuotteista on vuonna 1887 julkaistu kuvitettu esittelykirjallinen. Tehtaan merkki oli : W. Andsten H:fors. (Hyvönen 1983, 264.)

Aura 1837 - 1840 -luku, Turku: Tehdas valmisti pääasiassa kaakeleita, jonkin verran myös yksinkertaisia käyttöastioita. Tehtaan merkki oli Aura Fabr. tai Aura. (mts. 268.)

Ahlberga 1798 - 1857 -luku, Espoo: Tehtaasta on käytetty nimiä Gröfre Fajance och Lerkärils Fabrik. Tehdas tuotti kaakeleita, kaakeliuuneja ja yksinkertaisia taloustavaroita. Tehtaan merkki oli Ahlberga. (mts. 262.)

Herttoniemi 1762 - 1840 -luku, Helsinki: Tehtaasta on käytetty nimiä Stenkärils-Fabrik ja Sten porcellains fabrique. Tuotannossa oli kaakeleita, kaakeliuuneja ja talousastioita. Vain muutamia tehtaan tuotteita tunnetaan. (emt. 262.)

Viipurin Kaakelitehdas 1849 - 1895 -luku, Viipuri: Tehtaan omisti kauppahuone Hackman & Kumpp. ; osakeyhtiö. Tehdas valmisti kaakeleita ja tiiliä sekä vuodesta 1918 eristimiä. Tehtaan leima oli Wiborg. (Hyvönen 1983, 270.)

Kuva 5: Turun kaakelitehtaan kaakeliuuni Rekolan talossa

Turun kaakelitehdas Oy 1874 - 1954 -luku, Turku: Tehdas valmisti kaakeleita (Kuva 5), seinä- ja lattialaattoja. Yhtiö purettiin 1843, jonka jälkeen tehdas jatkoi Paraisten Kalkkivuoren haaratoimistona. Tehtaan merkki oli ÅBO KFAB. Toimii nykyään nimellä Pukkila. (emt. 270.)

Ruoholahden kaakelitehdas 1870 - 1908 -luku, Helsinki: Tehtaasta on käytetty nimiä Eichingers Kakelfabrik. Tehdas valmisti vain kaakeleita. Tehtaan merkki oli AKTB. Gräsvikens kakelfabrik, Helsingfors tai Gräsvikens kakelfabrik aktiebolag Hfors. (mts. 268.)

3 KAAKELIUUNIN HISTORIA

Kaakeliuuni kehitettiin Alppien seudulla varhaiskeskiajalla. Vanhimmat säilyneet piirrookset kaakeliuuneista ovat peräisin 1300-luvun alusta. Ensimmäiset kaakeliuunit koostuivat matalasta sokkelista, jonka päällä oli kuution muotoinen uunin alaosa, sekä sen päällä olevasta puolipallon muotoisesta kuvusta. Tuliaukko oli usein seinän takana esim. keittiössä. Kaakelit olivat dreijaamalla valmistettuja maljamaisia poltettuja saviastioita, pottikaakeleita, joiden reunat muotoiltiin myöhemmin neliöiksi. Näin kaakeleiden lämpöä luovuttava pinta saatiin mahdollisimman suureksi. (Hattulan kaakelitehdas: kaakeliuunien historiaa Suomessa [Viitattu: 3.3.2014 klo 14.09].)

Uunikaakelit mataloituivat 1400–1500-luvun vaihteessa. Kaakeleiden koot vaihtelivat ja lopulta muodoksi vakiintui tasakylkinen neliö 17–20 cm. Renessanssikaakelit olivat usein lasittamattomia, syvään koristeltuja reliefikaakeleita. Lasitetut kaakelit olivat väriltään vihreitä, mustia, keltaisia, ruskeita ja vihertävän ruskeita. Näiden lasitukseen oli käytetty lyijylasitetta. Renessanssi suosii hallitsijakuvia, mytologisia ja raamatullisia aiheita sekä renessanssikaaria kaakeleiden koristuksessa. (Heikkinen ym. 1989, 86–88.) 1500-luvulla myös uunin muoto muuttui kaappimaiseksi. (Hattulan kaakelitehdas [Viitattu 3.3.2014 klo 14.09].)

Alppien alueelta kaakeliuunit tulivat ensimmäisinä saksalaisen aateliston ja porvariston koteihin, josta ne levisivät hansankaupan välityksellä pohjoismaihin. Saven valajien tullessa Suomeen 1500-luvulla, he toivat mukanaan valmiita uunikaakeleita sekä omia muotteja. Kirjallisten lähteiden mukaan ensimmäinen Suomeen tullut kaakeliuuni on pystytetty 1543 Turun linnan suureen linnantupaan. (Heikkinen ym.1989, 87.)

Kaakeleiden reliefikoristeet mataloituivat 1600-luvulla ja yksiväristen kaakeleiden sijaan kaakeleissa saattoikin olla kahta väriä (Heikkinen ym.1989, 89.). Uutuutena tulivat sileäpintaiset levykaakelit, jossa oli kuppi levyn takana. Barokkiajan uunit olivat väriltään tummia ja raskastekoisia (Kuva 6). Kaappimaisen muodon lisäksi

barokkiuunissa tuli olla viistot kulmat sekä hylly erottamassa kapeampaa yläosaa.
(Hattulan kaakelitehdas [Viitattu 3.3.2014 klo 14.09].)

Kuva 6: Lebelin kauppiaantalossa oleva barokkiuuni

Osa varhaisimmasta kaakeliuuneista olivat huonoja lämmitysteholtaan ja muistuttavatkin enemmän patteria kuin uunia. Nämä olivat ns. takkakaakeliuunia. Niillä ei ole omaa hormia, vaan niihin nostettiin liedessä ollut hiillos yöksi lämmittämään. Savu kulki lämpökanavaa pitkin varsinaisen takan puolelle. 1700-luvulla nämä takkauunit jäivät kokonaan pois käytöstä, kun kaakeliuunit kehittyivät paremmin lämpöä varaaviksi. (Heikkinen ym. Hattulan Kaakelitehdas [Viitattu: 3. 3. 2014 klo 14.09].)

Suomeen tuotiin 1700-luvulla rokokoon sileitä valkoisia kaakeleita, joihin oli koboltinsinisellä maalattu raamatun ja mytologian tapahtumia, maisemia tai kukka-aiheita. Myöhemmin tuli muitakin värejä sinisen rinnalle. Myös kaakeliuunin pintoja alettiin koristella kokonaisuuksina. Suosituimpia silti olivat kotimaiset yksiväriset kaakeliuunit vihreinä, ruskeina tai keltaisina. (Niiranen 1981 144,148.)

Kaakelien muodoissakin tapahtui muutosta. Muoto muuttui neliöstä suorakaiteen muotoiseksi. Vuosisadan puolessa välissä kaakeleiden kooksi vakiintui 32x23-24cm. (Heikkinen ym 1989, 89.) Lisäksi kaakeliuuni alettiin nähdä osana

sisustusta ja alettiin entistä enemmän kiinnittää huomiota kaakeliuuniin sisustuksellisenä elementtinä. Kaakeliuunia ei enää sijoitettu huoneen nurkkaan niin kuin ennemmin, vaan se sijoitettiin entistä enemmän keskelle seinää.

Rokokoo-ajan uunit rakennettiin matalille sorvatuille puisille tai metallisille jalustoille. Uunin keskiosaan rakennettiin usein hylly, johon saatettiin laittaa koriste-esineitä näytille. Rokokoo uunien kulmat olivat yleensä viistetyt. (Niiranen 1981, 143.)

1750-luvulla alkoivat yleistyä pyöreät kaakeliuunit. 1775 julkaistiin uusi puuta säästävämpi kaakeliuunimalli, joka kierrättää palokaasut entistä tehokkaammin keräten talteen lämpöä. Uudistuksen myötä uunin suuluukut pienenivät ja ne sijoitettiin entistä alemmaksi. Uudistuksia tapahtui myös peltien suhteen, kun vanha kääntöpelti korvattiin työntöpellillä. (Heikkinen ym 1989, 93.)

Kustavilaisen ajan uunit noudattivat aluksi rokokoo-ajan uunien muotoa. Klassismi näkyi ainoastaan koristeaiheissa, joita olivat meanderinauhat, pilasterit, griipit ja uurnat. Kustavilaisella ajalla uunia vielä tehtiin jalustalle, mutta niistä alettiin hiljalleen luopua paloturvallisuuden lisäämiseksi. (Niiranen 1981, 144.)

Myöhäiskustavilaisella ajalla muotiin tuli uuden tyyppinen kolonniuuni eli pylväsuuni. Kolonniuunin alaosa on kuutiomainen ja yläosa on pyöreä. (Heikkinen ym. 1989, 90.)

Empire-ajalla muotiin tulivat valkoiset uunit, joissa suosittiin seppeleitä, palmetteja, sota-aiheisia kuvia, sfinksejä ja runsaudensarvia. Myös koristeettomia valkoisiakin uuneja oli. Erityisesti ruokasaleissa saattoi olla uuneissa syvennys, jossa pidettiin ruokaa lämpimänä. Uutena uunityyppinä ilmestyi jalustauuni eli kupoliuuni. Se oli tavallista uunia matalampi ja sen päälle saatettiin laittaa veistos tai uurna.

Koristeluissa suosittiin marmorointeja, yksinkertaisia kukkakuvioita, roiskemaalauksia ja vinoruutuja. (Heikkinen ym. 1989, 90-91.) Biedermeier-uunit muistuttivat tyyliään kovasti empire-ajan uuneja. (Hattulan kaakelitehdas,

Kaakeliuunien historiaa Suomessa [Viitattu 3.3.2014 klo 14.09].) Suurin osa Suomen kaakeliuuneista tuotiin vielä 1850-luvulla ulkomailta tai valmistettiin käsitöinä kotimaassa. Samaan aikaan alkoi markkinoille ilmestyä ensimmäisiä kotimaisia kaakeliuunitehtaita, ja vuosisadan vaihteessa niitä oli jo useita.

Kertaustyylien aikaan oli tarjolla runsaasti koristeltuja uusrokokoouuneja ja tummasävyisiä uusrenessanssiuuneja. Kaakeliuunien viimeinen kukoistuksen hetki oli kansallisromantiikan ja jugendin aikaan, kun taiteilija ja arkkitehdit suunnittelivat uusia uunimalleja tehtaille. Uunit olivat entistä matalampia ja muodoiltaan erilaisia. Koristeet ja värit olivat lähellä luontoa.

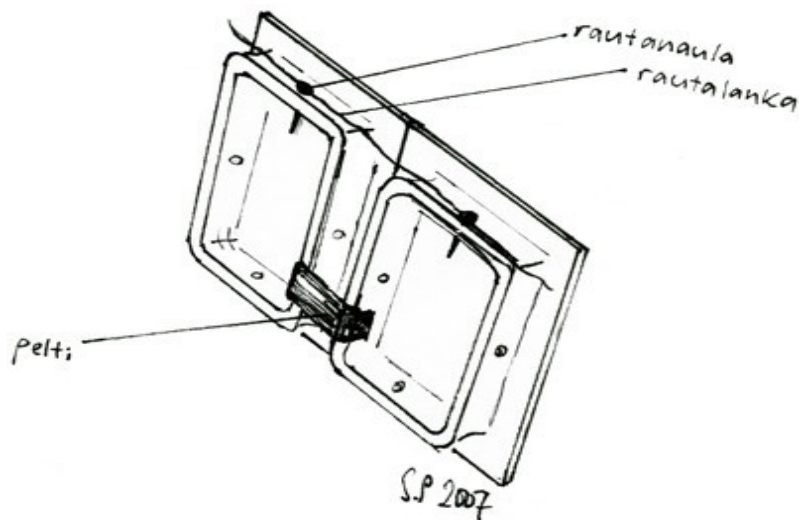
Funktionalismin aikaan suosittiin yksinkertaisuutta ja lisäksi valmistettiin vanhojen uunien kopiota.

Ensimmäinen maailmansota nosti kaakeliuunien rinnalle muitakin lämmitysmuotoja. Enää kaakeliuuni ei ollutkaan ainoa vaihtoehto vaan yksi monien joukossa. 30-luvulla kaakeliuunia alettiin purkaa kerrostaloista ja toinen maailmansota lopetti kaakeliuunien valmistamisen. 60–70 -luvulla oli oikein suuri purkuvimma. Monet säilyneistä uuneista on myöhemmin maalattu päälle.

4 KAAKELIUUNIN RAKENNE

Kaakeliuunin rakenne on muuttunut paljon historiansa aikana. Ensimmäiset uunit olivat ns. ruukku-uuneja, jotka muurattiin kuppimaisista kaakeleista. Näissä uuneissa ei ollut tiilestä muurattua runkoa, johon lämpö olisi voinut varautua. Nämä uunit olivat lyhyt ikäisiä eikä niiden lämmönvaraus ollut läheskään yhtä hyvä kuin myöhemmillä kaakeliuuneilla.

Ruukkukaakeliuuneissa ruukut on muurattu sivuista kiinni toisiinsa savilaastilla niin, että ruukkujen pohjat jäävät paljaaksi. Uunin sisään tehtävä tuli tai kytevä hiilloksen lämpö kohdistuu suoraan paljaisiin pohjiin. Kekäleistä vapautunut lämpö varastoituu suoraan kuppikaakeleihin. Näissä ensimmäisissä kaakeliuuneissa ei ollut omaa savupiippua vaan savu johdettiin seinän toisella puolella olevaan huoneeseen. (Hattulan Kaakelitehdas Oy: kaakeliuunin rakenne [Viitattu: 16.11.13 klo 16.09] .) Ruukku-uuneja ei enää ole olemassa.

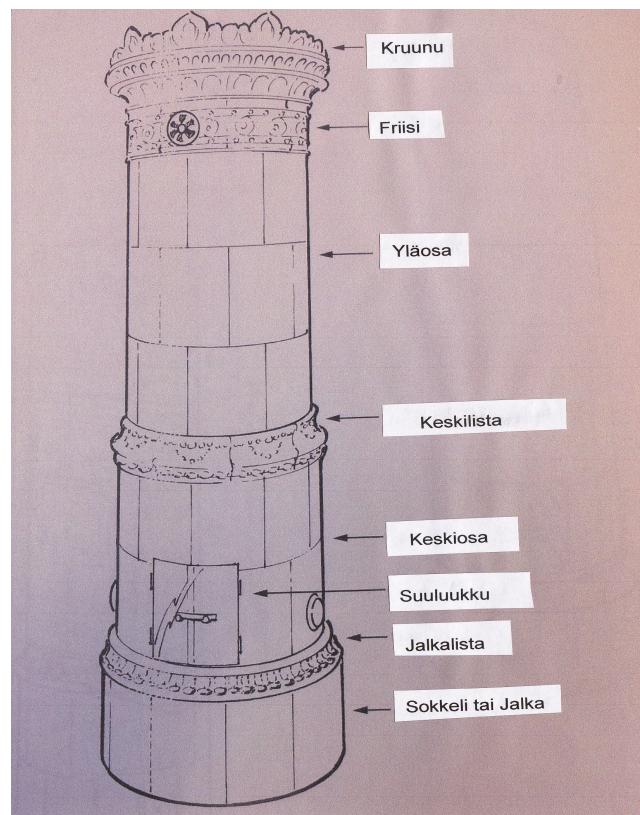
Kuva 7: Kaakeliitten kiinnitys (Hattulan kaakelitehdas Oy, Susanna Palovaara)

Vanhemmat nykyiset kaakeliuunin kaakelit ovat ns. kuppikaakeleita. Kuppikaakeli on levy, jonka takana on kaakelin koosta riippuva neliön tai suorakaiteen muotoinen kuppi (Kuva 7). Levyosa on yleensä maalattu kauniisti ja maalauksen päällä on lasitus suojaamassa maalia. Takana olevassa nelikulmaisessa kuppiosassa on joka reunalla reikä, josta kaakeli kiinnitetään toiseen kaakeliin tai runkoon. Korkeudesta riippuen uunissa voi olla 4-6 sidonta kerrosta, jossa kaikki

kerroksen tiilet ovat sidottuna toistensa lisäksi uunin runkoon kiinni. (Hattulan Kaakelitehdas Oy: kaakeliuunin rakenne [Viitattu: 16.11.13 klo 16.09].)

Kaakeliuunin runko on muurattu tiilistä ja savilaastista. Tiilellä ja savella on samanlainen lämpölaajeneminen. Täten rungon eläminen lämmityksen ja jäähtymisen aikana tapahtuu paljon sujuvammin kuin se, että saumalaastina olisi käytetty sementtiä.

Uunikaakelit ovat muotoiltu niin, ettei niiden väliin tarvita laastia. Uunin muurannut muurari on muotoillut jokaisen kaakelin sopimaan yhteen niin, että sauma on tiivis. Kuppikaakelit on muurattu sisältäpäin kiinni runkoon. Kaakelin kuppiosa on täytetty laastilla ja tiilenpaloilla sisäpuolelta ja kupin ulkopuolelta. Kruunua on saatettu täyttää jopa rungosta ulkonevilla tiilen päillä. Kaakelit ovat kiinnitetty toisiinsa rautalangalla ja rautanauloilla tai rautalangasta tehdyillä hakasilla. Joitakin kaakeleita on kiinnitetty leveillä pellin kappaleilla, sinkilöillä. (Hattulan Kaakelitehdas Oy: kaakeliuunin rakenne [Viitattu: 16.11.13 klo 16.09].)

Kuva 8: Kaakeliuunin osien nimitykset

Kaakeliuunin osat:

Eduspelti / Kipinäpelti: Kaakeliuunin edessä lattialla. Kaikissa ei välttämättä ole, mutta laki määrää sen olemassa olon.

Tuhkaluukku: Tulipesän alla oleva tila, johon palanut materiaali putoaa arinan läpi (arinallisissa kaakeliuuneissa).

Nokiluukku: Tulipesän alla oleva tila, arinattomissa tulisijoissa.

Suuluukku: Tulipesän ja huonetilan erottava luukku, jotka ovat kiinnitetty runkoon tai tulipesään.

Arina: Arinallisissa tulipesissä ladotaan polttoaine arinan päälle ja arinattomissa tulipesissä ladotaan polttoaine pesän pohjalle. Ilma tulee palotilaan arinan läpi.

Tulipesä: Poltettavan materiaalin polttamiseen käytettävä tila, jossa palaminen tapahtuu.

Savukanavat/savusolat: Johtavat savukaasut tulipesästä hormiin siten, että lämpö jää niistä mahdollisimman tarkkaan uunien seinämiin.

Savupellit: Niitä on yleensä kaksi ja ne sulkevat hormin ja niissä on pellinohjaimet. Yläpelti on ns. *kesäpelti*.

Tähtiventtiili: Kierreventtiili on propellimainen venttiili yleensä ylhäällä keskellä (Kuva 8), josta roikkuu pellinkehä. Tämä venttiili sijaitsee kahden savupellin välissä kun uuni on liitetty savuhormiin yläkautta.

5 KAAKELIUUNIN PURKU

5.1 Esityöt

Ennen purkamisen aloittamista on suoritettava muutamia toimenpiteitä, jotka helpottavat purkua ja uudelleen kokoamista.

Ennen aloitusta uunista tulee puhdistaa pois kaikki irtolika. Puhdistukseen suositellaan kuivapuhdistusmenetelmiä, esimerkiksi pölyhuiskaa, jolla pöly lähtee hyvin pois pinnasta. Voimakkaita pesuaineita ja hankaavia materiaaleja tulee välttää, sillä ne saattavat vaurioittaa lasitetta ja kaakelin väriä. Vanha ja hauras lasite saattaa irrota liian innokkaasta puhdistuksesta.

Tämän jälkeen otetaan valokuvat uunin joka sivulta. Kuvat on otettava niin, että koko uuni näkyy niistä mahdollisimman hyvin. Uunista otetaan korkeus- ja leveysmitat ja lisäksi ristimitat. Seuraavaksi kaakelit merkitään. Merkintään käytetään vettä kestävää teippiä ja veden kestävää tussia. Uuni merkitään siten, että pystykaakelit merkitään kirjaimin ja vaakakaakelit merkitään numeroin (A1, A2, A3...). Merkintä suoritetaan alhaalta ylöspäin ja vasemmalta puolelta oikealle puolelle.

Teippi laitetaan jos mahdollista keskelle kaakelia, ettei merkki irtoa purun yhteydessä. Merkinnässä on huomioitava tiettyjä asioita. Merkkiä ei saa tehdä suoraa kaakelin pintaan. Merkinnässä ei saa käyttää ilmastointiteippiä tai muutakaan liian pysyvää teippiä. Merkkauksena ei saa tulla läpi teipistä, sillä sitä on hankala poistaa huokoisesta kaakelin pinnasta.

Teippauksen jälkeen uunista otetaan uudelleen valokuvat joka sivulta. Sen jälkeen uuni vielä piirretään paperille joka sivulta ja piirroksen merkitään joka kaakelin kirjain- ja numerotunnus. Piirroksen voi merkitä myös mahdolliset puuttuvat tai rikkinäiset kaakelit. Ennen purkamisen aloittamista on hyvä tyhjätä pesä ja tuhkaluukku. Jos uuni puretaan märkäpurkuna, on uuni hyvä kastella hyvissä ajoin

ennen aloitusta. Vettä ei saa kaataa liikaa uunin päälle, ettei uuni kaadu savilaastin pehmetessä.

5.2 Purkutyö

Uunin päällä oleva hormi rikotaan ja puretaan hormia ylöspäin sen verran, ettei tiiliä putoa alas kesken uunin purkamisen. Jos hormista löytyy purun yhteydessä tuhkaa ja nokea, ne on syytä poistaa huolella ennen kuin työtä jatketaan, sillä kevyt tuhka ja noki leviävät helposti ympäriinsä ja lisäävät ennestään siivousta.

Uunin päällä oleva kansi rikotaan ja puretaan pois. Jos kaakeliuunissa on kruunu, se otetaan pois, sillä yleensä kruunukaakeleita ei ole sidottu mitenkään rakenteeseen kiinni. Purku aloitetaan sisältä ulospäin niin, että uuni puretaan kerros kerrokselta. Jokaisesta tiilikerroksesta otetaan valokuva. Valokuvassa näkyy, mikä kerros on meneillään ja kerroksen rakenne. Purun yhteydessä mitataan uunin hormien ja tulipesän koko.

Kun tiilikerrokset on purettu ensimmäisen kaakelikerroksen kohdalta, voidaan aloittaa itse kaakelien irrotus. Kaakelikerrokset on sidottu yläosasta kiinni toisiinsa rautalangalla, joka kannattaa irrottaa vasta siinä vaiheessa kun kaakeleita irrotetaan toisistaan. Yleensä isommat kaakelit on sidottu viereisiin kaakeleihin kiinni. Joissakin kaakeliuunissa kaakelit ovat kiinnitetty toisiinsa metallihakasilla ylhäältä ja alhaalta.

Kaakelirivin purkaminen alkaa reunoilta keskelle kaakeli kaakeliilta. Kaakeli irrotetaan naputtamalla tai kiilaamalla kaakelia varovasti. Kun kaakeli on irti, sitä kallistetaan sisälle päin. On varottava, ettei se osu viereisten kaakelien reunoihin. Muutoin kaakeleihin saattaa tulla lasitevaurioita. Varsinkin kaakelit, joissa on lasitteissa jo valmiiksi krakelointia, ovat erityisen herkkiä kolhuille.

Näin kaakelit irrotetaan yksi toisensa jälkeen. Monesti suuluukun ympärillä olevat kaakelit saattavat olla rikki. Sokkelin kohdalle tullessa on otettava iso jäykkä

pahvi, joka laitetaan sokkelin päälle (sokkelin päällä oleva lista on purettava ennen tätä) ja jäljennettävä sokkelin muoto ulkopuolelta pahville. Eli pahvi laitetaan kokonaan sokkelin päälle mieluusti niin, että se tulee joka puolelta yli. Tämän jälkeen piirretään yhtäjaksoinen viiva pahville kaakelin ulkopinnan mukaan. Tämä on erittäin tärkeää tehdä varsinkin pyöreille kaakeliuuneille.

Viimeisessä kaakelirivissä kaakelit ovat osittain lattian alla. Tällöin on muistettava, ettei kaakelia saa väännellä eikä yrittää väkisin irti. Vasta sitten kaakelia saa irrottaa, kun viimeinenkin tiilivarvi on purettu takaa pois.

Irti oleva kaakeli putsataan laastista ja tiilistä. Märkänä purettu kaakeli on helpompi puhdistaa. Putsatut kaakelit kääritään pakkausmateriaaliin ja pakkauksen päälle merkitään kaakelin tunnus. Pakatut kaakelit lastataan kestäviin laatikoihin. Märkänä purettu kaakeli annetaan kuivaa ennen pakkausta. Jos kaakeliuunia ei heti muurata uudestaan, kaakelit tulee säilyttää kuivassa ja lämpimässä paikassa, jotteivät ne vaurioidu säilytyksen aikana.

5.3 Kuivapurku, märkäpurku vai kuorinta?

Kaakeliuunin purkua suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon purkamisajankohta ja millaisissa olosuhteissa purku suoritetaan. Talvella on parempi suorittaa uunin purku kuivapurkuna, jollei purkutilassa ole riittävää lämmitystä niin ettei vesi ja märät kaakelit jäädy.

On syytä huomioida myös rakennuksen asettamat vaatimukset. Onko kyseessä purkutalo vai asuinkäytössä oleva rakennus? Huone tulee tyhjentää etukäteen ja kaikki pinnat tulee suojata perusteellisesti. Aroille rakennusmateriaaleille ei suositella märkäpurkua, sillä märkä savilaasti sotkee ja kastelee lattian sekä seinät.

Kuivapurku on kovaa ja pölyistä. Siksi olisi syytä käyttää hengityssuojainta purun yhteydessä. Kuivapurussa savilaastin lisäksi riesana on noki, joka on vaikeasti

siivottavissa pois. Rakennusimuri on hyvä ja tehokas väline uunin kuivapurussa. Kuorintaa ei suositella nopean purun toivossa. Kuorinta on hidasta ja työläs tapa irrottaa kaakelit. Jos aikoo kuoria kaakeliuunin niin, että kaakelit pysyvät ehjinä suositellaan purussa käytettäväksi paljon vettä.

5.4 Esimerkki kuivapurusta

Hasselblatin talo

Hasselblatin talo on Kristiinankaupungissa Läntisen pitkäkadun ja Koulukadun kulmassa. Talo on hirsirunkoinen ja ulkopuolelta rapattu. Talossa on toiminut ryhmäperhepäivähoito. Omistajan vaihdoksen jälkeen rakennukseen tehdään remontti. Huoneeseen, jossa funkkis-kaakeliuuni on, tulee keittiö ja kaakeliuuni siirretään toiseen huoneeseen.

Kuva 9: Hasselblatin kaakeliuuni

Uuni on funkkis-tyylinen valkoinen kulmauuni (Kuva 9). Uuni on Turun kaakelitehtaan mallistoa Nro 58. Uuni puretaan pois paikoiltaan ja siirretään toiseen huoneeseen.

Purkuajankohta on myöhäinen syksy. Koska on pakkasvaara, eikä lämmitysmahdollisuutta ole, kaakeliuuni puretaan kuivana. Työ aloitettiin ottamalla mitat uunista ja dokumentoimalla uuni valokuvin. Tämän jälkeen kaakelit merkittiin ja numerointi dokumentointiin paperille.

Sen jälkeen, kun piippu ja kansi oli purettu, naputeltiin laastisaumat auki ja irrotettiin tiilet. Hormia ei ollut putsattu vuosikymmeniin, joten siellä oli valtavat määrät nokea ja tuhkaa. Pölystä huolimatta kuivapurku sujui hyvin. Kaakelit oli kiinnitetty toisiinsa ylhäältä rautanaulalla ja rautalangalla. Sivuisista kaakelit olivat kiinni toisissaan peltisillä sinkilöillä joita oli kolme kappaletta per sivu.

Puolessa välissä uunia löytyi uunin suuluukun päältä vanhoja kaakeliuunin paloja, joita oli käytetty täytepaloina.

5.5 Esimerkki märkäpurusta

Rekolan talo

Rakennus on F.V Rekolan suunnittelema. Se sijaitsee Seinäjoen keskustassa Kauppakatu 16:ta. Se on kaksikerroksinen talo, jossa on hirsirunko ja ulkona lautaverhoilu. Kivijalka on betonia ja maalattu tumman harmaaksi. Katto on jyrkähkö harjakatto. Katteena on käytetty sementtitiiliä. Talo puretaan. (ELY-keskuksen kohderaportti: Kauppakatu 16, Seinäjoki)

Kaakeliuuni on Turun kaakeliuunitehtaan mallistosta. Uuni on jugendtyylinen kulmauuni, jonka etuosassa on kaksi isoa neliön muotoista kaakelia, joissa on kukka-aiheita ja kummallakin sivulla neljä kappaletta neliön muotoisia kaakeleita (Kuva 10). Uuni on Turun kaakelitehtaan valmistama vuodelta 1920–1940.

Myyntioppaassa uuni on numerolla 188. Uunin on suunnitellut Nils Wasastjerna. (Soiri-Snellman 2004, 108.)

Kaakeliuuniin on asennettu sähkövastus, joten ennen purun aloittamista täytyi varmistaa, että uuniin ei vahingossakaan tule sähkövirtaa. Sähkömiehet kävivät vielä tarkistamassa, että virta on pois päältä ja he katkaisivat suojatun johdon, joka yhdistyi pesässä olevaan vastukseen.

Kuva 10: Rekolan talon kaakeliuuni

Ennen purkaa lattia ja kaakeliuunin ulkonevat tasot suojattiin. Kaakeliuunin hyllytasot suojattiin pahvilla suurempien vaurioiden minimoimiseksi. Purku aloitettiin kaatamalla vettä uunin päälle. Vettä kannattaa kaataa vähän kerralla, jotta laasti ehtii imemään nesteen itseensä eikä valu seiniä pitkin lattialle. Kun vesi on imeytynyt laastiin, vettä voi kaataa lisää. Hyvin pehmenneet tiilikerrokset on helppo purkaa pois. Pehmentynyt laasti kerätään sankoihin, jotka käydään tyhjämmässä tarpeen tullen. Tiilet viedään käsin tai sangolla.

Jos ei ole koskaan purkanut uunia märkänä, kannattaa aloittaa varovasti. Liian nopeasti pehmentynyt laasti antaa periksi ja kaakelit alkavat helposti kaatua

ulospäin ja yhden tiilen irrottamisen sijasta kerralla saattaa lähteä useampia tiiliä. Näin voidaan välttyä helpommin irtoavalta lasitukselta ja hajoavilta tiililtä.

5.6 Esimerkki kuorinnasta

Nordgrenin talo

Talon omistaja oli Nordgren Mats, jonka isovanhemmat Ida ja Nestor Nordgren olivat asuneet talossa aiemmin. Talo oli siirretty joskus Svidintien tontille, Lålbykylään (kuuluu Kristiinankaupunkiin). Talon vanhempi osuus on 1800-luvulta ja uudempi osuus rakennettiin L-mallisesti, kun nuorempi pari (perheen poika) Ruotsista halusivat muuttaa Suomeen. Uudempi osuus rakennettiin 1957 hirrestä.

Mats ja Camilla Nordgren halusivat rakentaa kyseiselle tontille uuden kotinsa ja antoivat Marjo Hongolle vanhan pohjalaistalon purettavaksi ja poissiirrettäväksi.

Kaakeliuuni on funkkis-tyylinen kaappiuuni, joka on väriykseltään poltetun umbran värinen. Uunin kruunuosassa on runsaasti kukka- ja lehtiaiheisia koristeita (Kuva 11). Kaakeliuunissa ei ole tehtaan leimoja, ja kaakeleiden laadusta päätellen kaakelit on tehnyt paikallinen kaakelimaakari. Uunin vasemmassa alareunassa on pyöreä reikä, jossa on mahdollisesti ollut kamiinan savupiippu. Reiän päälle on tehty metallista yksinkertainen hattu.

Rakennus, jossa kaakeliuuni oli, on kaksiosainen L-mallinen talo. Vanhempi osa oli rakennettu 1800-luvulla ja uudempi osa 50-luvulla. Kaakeliuuni oli tässä 50-luvulla rakennetun lisäsiiven salissa. Uuni purettiin, koska talo siirrettiin toiseen paikkaan Lapväärtissä ja nykyiselle tontille rakennettiin uusi talo.

Purku tapahtui maallis-huhtikuun vaihteessa, jolloin ulkona oli noin -15 astetta pakkasta. Sali, jossa uuni oli, pidettiin lämpöisenä lämminilmapuhaltimien avulla, jotta uunin purkaminen märkänä onnistuisi.

Purku tehtiin asiakkaan pyynnöstä kuorimalla, jolloin kaakelit kuoritaan irti uuninrungosta ja itse runko jää pystyyn. Työ aloitettiin ottamalla mitat uunista ja dokumentoimalla uuni valokuvin. Tämän jälkeen kaakelit merkittiin ja numerointi dokumentoitiin paperille.

Kuva 11: Nordgrenin talon kaakeliuuni

Uunin kruunu irrotetaan ennen aloitusta. Kaakelien ja rungon väliin kaivetaan uran johon kaadetaan vettä, niin että ura pysyy koko ajan märkänä. Kuorinta on paljon hitaampaa kuin koko uunin purku, varsinkin jos kaakelit ovat hyvin kiinnitettynä runkoon ja toisiin kaakeleihin.

Sitten suojataan uuni sekä lattia. Purkaminen aloitetaan rikkomalla uunin päällä oleva kansi. Seuraavaksi kastellaan rungon ja kaakeleiden välistä liitoskohtaa vedellä niin, että laasti kastuu ja se on helppo raapia pois. Väliä kastellaan lisää niin, että kosteus imeytyy mahdollisimman syvälle saumaan. Imeytymistä tehostetaan tekemällä märkään saumaan reikiä harjateräksellä ja kaatamalla reikiin vettä.

Kaakelit oli kiinnitetty toisiinsa metallihakasilla, reunimmaisat oli kiinnitetty runkoon. Työtä hankaloitti entisestään se, että hakaset oli kiinnitetty ylhäältä, alhaalta ja vielä sivusta toisiinsa. Lisäksi metallihakaset olivat sen verran jäykkiä, etteivät ne lähteneet helpolla irti kaakeleista. Irrotetut kaakelit nostettiin seinän viereen kuivamaan.

Purkua jatkettiin kerros kerrokselta. Jokainen purettu kerros asetettiin purkujärjestyksessä lattialle niin, että kaikki kaakelit olivat omalla paikallaan. Kaakeleiden irrottaminen kuorimalla on aika haasteellista.

5.7 Purussa huomioitavat asiat

Sementti

Sementillä muurattuja kaakeliuuneja on turha yrittää purkaa. Sementti on liian kovaa purettavaksi eikä kaakeleita saa ehjänä irti uunista.

Asbesti

Asbesti on kuitumainen silikaattimineraali, joka rakennusmateriaalissa lisää mm. materiaalin palonkestoa. Asbesti on terveydelle erittäin vaarallista ja se aiheuttaa Suomessa eniten työperäisiä kuolemia. Ollessaan sidottuna materiaaliin asbesti ei aiheuta terveyshaittoja, mutta kuitujen vapautuessa hengitysilmaan ne kulkeutuvat hengityksen mukana elimistöön. (Asbesti rakennustyössä tietopaketti [Viitattu 3.3.2014 klo 16.00].)

Tavallinen hengityssuojain ei suojaa asbestipölyn haitoilta. Suomessa asbestia on käytetty rakentamisessa 1920–1990-luvuilla. Asbestin käyttö kiellettiin kokonaan vuonna 1994. Asbestia on käytetty mm. kaakeliuunien muuraussementissä ja liitossaumoissa sekä paloneristyksessä uunin luukkujen ympärillä. Asbestia on käytetty myös palosuojana asbestilevyinä sekä pinnoitemassoina. (Asbesti rakennustyössä tietopaketti [Viitattu 3.3.2014 klo 16.00].)

Purkujäte

On myös hyvä miettiä purusta syntyvän jätteen sijoitusta purun aikana ja purun jälkeen. Tiiliä varten voi varata vanhoja trukkilavoja, joihin purkutiilet voi väliaikaisesti sijoittaa. Myös laasti- ja muulle jätteelle on hyvä varata astioita ja jätelava. Uunin purkamisesta tulee yllättävän paljon jätettä, joten ne kannattaa sijoittaa tarpeeksi kauaksi purkualueelta työturvallisuuden vuoksi. Laastille hyviä kuljetusastioita ovat rakennuspaljut ja kestävät sangot. Tiilille suositellaan kestävämpiä, esim. vanhat maalisangot (metalliset) ovat osoittautuneet käteviksi tiilien kuljetukseen.

6 YHTEENVETO

Aloittaessani opinnäytetyötä en ollut ihan varma siitä, miten hyödyntäisin tietämystäni kaakeliuunien purkamisesta. Tiesin sen, että tulisin käyttämään sitä aiheena, mutta näkökulma oli vielä epäselvä. Eräässä opinnäytetyöseminaarissa minulle ehdotettiin, että tekisin kaakeliuunin purkuoppaan, ja huomioon ottaen aiemmat kokemukseni uunien purkamisesta se kuulosti järkevältä lähestymistavalta aiheeseeni. Kirjallista materiaalia etsiessäni minua alkoi huolettaa, löytäisinkö tarpeeksi monipuolista materiaalia. Yllätyksekseni huomasin että hiljattain (muutaman vuoden sisällä) oli ilmestynyt paljonkin hyviä kirjoja, joista oli suuresti apua kirjalliseen osiooni.

Kirjallisesta materiaalista löysin paljon uutta tietoa kaakeliuunien merkityksestä ja symbolisesta arvosta. Laajensin materiaalihakua pelkistä kaakeliuuneista keramiikkaan. Tämä avasi näkemystäni entisestään näkemään kaakeliuunit muunakin kuin pelkkänä lämmönlähteenä.

Parasta koko opinnäytetyössä oli käytännön osuus, jossa pääsi tekemään töitä ja tutustumaan kaakeliuunin, jossa on lämpövastus sisällä. Kirjallisen osuuden teossa parasta oli uuden tiedon löytyminen.

Konservaattorin näkökulmasta kaakeliuunien purkamista ei tule pitää ensisijaisena tapana säilyttää kaakeliuuneja. Kaakeliuunit ovat tärkeä osa rakennuksen historiaa ja ne ovat huoneen sielu. Sen sijaan kaakeliuunin purkaminen tulisi olla äärimmäinen tapa suojella kaakeliuuneja tuleville sukupolville. Tällaisia tapauksia ovat mm. rakennuksen siirto tai purku toisen rakennuksen tieltä.

Tapauksissa, joissa vanha kaakeliuuni ei vedä, tulee ensin selvittää nuohoojan kanssa mistä vedottomuus johtuu ja kuinka sen voi korjata. Huonosti lämpenevän kaakeliuunin tiilirunko on ehkä tullut elinkaarensa loppupäähän. Tällaisessa tapauksessa uunin voi purkaa ja rungon muurata uudestaan uudesta tiilestä.

LÄHTEET:

ELY-Keskuksen kohderaportti: Kauppakatu 16, Seinäjoki, Tekijä: Jenni Rauhala
21.05.2010.

Hattulan kaakelitehdas Oy. [Verkkosivu]. Kaakeliuunin rakenne.
[Viitattu:16.11.2013 klo 16.02] <http://www.kaakelitehdas.fi/index.php?page=1296>

Hattulan kaakelitehdas Oy. [Verkkosivu]. Kaakeliuunien historiaa Suomessa.
[Viitattu: 16.11.2013 klo 16.05] <http://www.kaakelitehdas.fi/index.php?page=1298>

Hattulan kaakelitehdas Oy. [Kuva]. Kaakelit sidotuna toisiinsa-Susanna Palovaara.
[Viitattu: 3.3. 2014 klo: 16.09] <http://www.kaakelitehdas.fi/index.php?page=1296>

Heikkinen M. Heinämies K. Jaatinen J. Kaila P. Pietarila P. 1989. Talo kautta aikojen kiinteän sisustuksen historia. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy.

Hyvönen H. 1983. Suomalaista keramiikkaa. Porvoo: WSOY.

Ihanaa Antiikkia tunnista kertaustyylien esineet. 2010. Helsinki: WSOY.

Niiranen T. 1981. Miten ennen asuttiin vanhat rakennukset ja sisustukset. Keuruu:
Kustannusosakeyhtiö Otava.

Perinnemestari. [Verkkójulkaisu]. Lämmitys>>Kaakeliuunin historiaa. [Viitattu:
7.1.2014 klo 12.47] <http://www.perinnemestari.fi/index.php?id=66&id2=88&id3=213>

Pieni Tietosanakirja, 1925 – 1928, Helsinki, Otava Kustannusosakeyhtiö.

Soiri-Snellman H. 2004. Turun kaakelin kakluunit. Saarijärvi: Turun maakuntamuseo- julkaisuja 3.

Työterveyslaitos. [Verkkajulkaisu]. Asbestirakennustöissä tietopaketti. [Viitattu: 3.3.2014 klo 16.00] <http://www.ttl.fi/fi/haku/results.aspx?q=asbesti>

Vahviala-seura ry. [Kuva]. Rakkolajoen kaakelitehdas vuonna 1902. [Viitattu: 3.3.2014 klo 15.55] <http://www.karjalanliitto.fi/index.phtml?s=1033>

Wikipedia vapaa tietosanakirja. [Verkkosivu]. Rakkolanjoen kaakelitehdas. [Viitattu: 3.3.2014 klo 13.29] http://fi.wikipedia.org/wiki/Rakkolanjoen_kaakelitehdas

Wikipedia vapaa tietosanakirja. [Verkkosivu]. Hovinmaa. [Viitattu: 3.3. 2014 klo 13.34]. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Hovinmaa>

Wikipedia vapaa tietosanakirja. [Verkkosivu]. Wilh. Andsténin Tehdas. [Viitattu: 3.3.2014 klo 15.43] http://fi.wikipedia.org/wiki/Wilh._Andst%C3%A9nin_Tehdas